

ter (Rømmø o. 1890; 36). Ensian indgår i magiske råd mod sygdom hos kvæg og svin og mangler ved mælken, der skyldes forhekselse (37). Får hunden ensianrod i et stykke brød, gør den aldrig oftere ad folk (38).

Saften af bredbægret ensian kan i stedet for humle sættes på øl (1800; 39). – På Færøerne har man lagt ensian i sengen mod lopper (40).

LITTERATUR: (1) 343 45,113,152f; (2) 15 42,44,53, 80; (3) 348b 25; (4) 841 1577,23; (5) 328f 1,200; (6) 340 97; (7) 748 90ff; (8) 718 1838,204; (9) 747 97–102,105,112–14,116,138f; 348 33; 599b 1,302; (10) 488 o 301f; (11) 488 o 163; (12) 764 1,13; (13) 488 o 237 sml. 281 (slutn. 1600-t); (14) 488 o 230f; (15) 488 o 209f,219,249; (16) 328f 1,47f,49; (17) 328f 1, 214; (18) 488 o 163; 328f 1,209 sml. 273 183 (pulv. i vin); (19) 464 iflg. 637 1925,136; (20) 739 2,220; 518 185; (21) 488 o 151 jf. 228e 2,255 (»kolikpulver« af roden); (22) 328f 1,46; (23) 328f 2,32 jf. 49,150; (24) 445 1828.1,16; (25) 273 183f jf. 180,204; (26) 747 115; (27) 488 o 243,167; (28) 488i 6.2,440; (29) 217 8; (30) 82 87; (31) 739 2,1800,220; 328f 2,246; (32) 83 34,36,47,53,57–59,74; (33) 599b 1,302; (34) 328f 1,59 og 2,224; (35) 83 288,301f311; (36) 594 1,1892, 178; 884 1894,164; (37) 328f 1,34 og 2,242; (38) 488i 6.1,70; (39) 739 2,217; (40) 752 99.

PROSA OG POESI

Ensian står på tå og spørger udfordrende himlen: »Tør du virkelig kalde dig blå?« *Kaj Munk* (1). Af ensianens dybe blomsterbæger · drak Eva morgendug i Edens have. · · Dybt blåner tungsind, bittert ånder sorgen · af disse blomsterbægre, aldrig tømte *Valdemar Rørdam* (2).

LITTERATUR: (1) 616 15; (2) 789n 147.

Tusindgylden, *Centaurium*

Den smukke MARK-TUSINDGYLDEN, *Centaurium umbellatum*, er temmelig alm. på gærder, høje enge, marker, langs veje; de firkantede 10–40 cm høje stængler bærer ovale blade og øverst en kvast af rosenrøde femfligede blomster. STRAND-TUSINDGYLDEN, *Centaurium vulgare*, bliver 5–30 cm høj, har linieformede og lidt mindre blomster; alm. ved kysten: hvor den salt sø slår ind · tør tusindgylden friste · sit spæde liv med røde stjernekviste *Valdemar Rørdam*. Hyppig på lave enge ved stranden er den 2–25 cm LIDEN TUSINDGYLDEN, *Centaurium pulchellum*, med gaffelgrene stængler og stilkede, meget små blomster.

Tusindgylden begyndelsen af 1500-t ff (dwsengwllen ørth), en oversættelse af det latinske slægtsnavn opfattet som bestående af centum = hundrede og aureum = gylden, slægtsnavnet stammer imidlertid fra græsk, opkaldt efter en kentaur Chiron, der opfostrede lægeguden Asklepios; da tusinde er et populært udtryk for »mange« ændrede man »hundredgylden« til tusindgylden. 1400–1800-t blev navnet efter tysk aurum, aurin etc. omdrykket til *agerrune*, -rønne o. 1450–1800-t. *St. Olavs græs* slutningen 1400-t–1800-t måske efter anvendelsen som lægeplante, jf. *tusinddyder* 1546–1821 – »denne urt er vel liden af sin vækst. . . men dersom vi betragter dens kræfter og virkninger, da er det vitteligt, at den overgår mange store urter, og derfor er den også på dansk kaldt tusinddyder« (1648). *Jordgalde* 1596–1721 ved på grund af plantens bitre smag jf. *agerhumle* o. 1619–o. 1700 og *agerpors* 1623–1821, blev sat på øl som humle og pors; *gyldenkrud* 1800, om drogen: *fortryllesesurt* 1800, *svejtserter* 1838 og *hundredtusindgylden*; *koldegræs* 1820 blev anvendt mod kolden = malaria; *brændevinsblomst* Blokhus NVJylland, blev sat på brændevin.

LITTERATUR: 689 1,309–11; 698 1648,193.

LÆGEMIDLER

I nogle opskrifter kan 'tusinddyder' også gælde tusindfryd (s. 303).

Mark-tusindgylden.
Flora Danica,
1777.